

vel negatur de altero, & propriè dicitur propositio. Non enunciativa est, quæ quidem habet completum sensum, non tamen unum de altero affirmat vel negat, & hinc licet constet subjecto, prædicato, & copulâ, non tamen propriè est propositio, quia in eâ nihil enunciatur, neque veritas aut falsitas reperitur, unde *magis ordinatur ad exprimendum affectum, quam ad interpretandum id, quod in intellectu habetur*, inquit S. Th. 1. perib. Lect. 1.

- 19 Hujusmodi Orationes magis Rhetoricæ quam Dialecticæ, sunt quinque. Prima est *interrogativa*, ut: *quid cogitas?* 2da *deprecativa*, ut: *miserere mei*, 3ia *imperativa*, ut: *ite maledicti*, 4ta *optativa*, ut: *utinam studeas*, 5ta *vocativa*, ut: *Veni sancte Spiritus*.

INFORMATIO TERTIA.

De Modis sciendi.

ARTICULUS PRIMUS

De Modo sciendi in communi.

- C**ONCLUSIO I. Modus sciendi est
 I. *Oratio ignoti manifestativa.*
 Explicatur definitio: Dicitur imò *oratio*
 tio

io, quæ particula est genus, respectu modi sciendi, propositionis, & aliarum orationum; debet autem modus sciendi esse oratio (saltem imperfecta) & propterea constare pluribus vocibus, quia obscurum *una* voce sufficienter manifestari non potest.

Dicitur 2dò *ignoti manifestativa*, ut excludantur propositio, & aliquæ orationes imperfectæ, ut: *Homo doctus*, & quidem dicitur signanter: *manifestativa*, id est, *potens manifestare*, quia sufficit ad modum sciendi, quod ignotum *possit* manifestare, licet scienti, vel non capienti *actu* non manifestet, hoc enim est *per accidens*, ubi

Advertendum imò, quòd *ignotum* sit duplex, primò *ignotum historicum*, vel omninò incognitum, v. g. quid agatur in Hungariâ. De hoc ignoto non loquimur, cum propriè non manifestetur per modum sciendi, sed per simplicem narrationem. 2dò *Ignotum dialecticum*, vel obscurè & imperfectè cognitum, v. g. dum cognoscitur, quòd *homo sit*, necdum tamen *clare* & *perfectè* cognoscitur essentia hominis, & tale ignotum debet manifestari per modum sciendi.

Advert. 2dò. Tripliciter aliquid manifestari potest, imò *Naturaliter*, 2dò *Historicè*, 3tio *Dialecticè*. Naturaliter mani-

festat fumus latentem ignem, Sol rem aliquam in tenebris positam. Historicè manifestat ille, qui aliquid narrat, vel revelat. Dialecticè manifestat, qui utitur artificio dialectico, ad rem obscurè cognitam declarandam, & hic tertius modus manifestandi per artificium dialecticum ad modum sciendi requiritur. Unde hæc oratio: *Petrus dormit*, dicta ad ignorantem, quòd Petrus dormiat, non est modus sciendi, quia ratio manifestandi non est *intrinsecum* artificium dialecticum, sed *authoritas & veracitas* dicentis, quæ orationi est *extrinseca*, & magis pertinet ad *fidem* humanam, quàm ad *scientiam*.

- 4 CONCLUSIO II. Modus sciendi adæquatè dividitur in *Definitionem*, *Divisionem*, & *Argumentationem*. Ratio est, quia modus sciendi datur ad tollendam obscuritatem; tribus autem modis obscuritas circa rem aliquam, v. g. hominem, ab intellectu tolli potest, vel enim intellectus patitur obscuritatem, non cognoscendo, *quid sit homo*, & hæc tollitur per definitionem, vel *quæ sint partes hominis*, & hæc tollitur per divisionem, vel *qualis sit*, & *quas homo habeat proprietates*, & hæc obscuritas tollitur per argumentationem.

- 5 Dices. Hæc propositio: *Homo est animal ratio-*

rationale, est oratio ignoti manifestiva, ergo etiam propositio est modus sciendi, P. ant. Illa propositio est oratio *manifestans essentialiam* hominis, ergo

R. dist. Imum ant. Dicta propositio est oratio ignoti manifestativa *per se* & ratione sui N. ant. *per accidens*, & ratione definitionis, quam includit. C. ant. Propositio *ratione sui*, & ex merito propositionis tantum petit *enunciare unum de alio*, quod autem quandoque manifestet ignotum, tantum est propter modum faciendi, qui in propositione *per accidens* includitur.

ARTICULUS SECUNDUS

De Definitione.

CONCLUSIO I. Definitio est Oratio explicans naturam alicujus. 6

Explicatur definitio: Oratio ponitur pro genere; est autem definitio *per se* oratio imperfecta, quia nihil affirmat, vel negat, licet *per accidens*, prout ingreditur propositionem, sit oratio perfecta. Cæteræ particulae ponuntur pro differentiâ; per eas enim differt definitio, tum à divisione, quæ quidem naturam rei etiam explicat per partes, ut rem *dividentes*, non verò ut rem

constituentes ; tum ab argumentatione , quæ rem explicat per proprietates , non *simpliciter* , ut facit definitio descriptiva , sed *illative*.

- 7 Dices imò. Definitio non potest definiri, P. Assumptum. Si definitio posset definiri, ergo *idem* definiretur *per seipsum* , sed hoc fieri non debet, ergo. P. seq. Definitio definiretur per definitionem, ergo.

Dist. seq. Ergo *idem eodem modo* sumptum definiretur per seipsum. N. seq. *Idem diverso modo* sumptum C. seq. similiter dist. min. N. consequentiam. Definitio in communi vel *signatè* sumpta definitur per definitionem in particulari vel *exercitè* sumptam.

- 8 Dices 2da. Lumen Solis non potest illuminari , ergo etiam definitio non potest definiri.

R. C. ant. N. conseq. Disparitas est, quia lumen Solis *virtute suâ* clarum est , natura autem definitionis *in communi* non est nobis *per se* clara , & hinc illa per definitionem *in particulari* debet explicari.

- 9 CONCLUSIO II. Definitio primò dividitur in definitionem *Nominis* , & definitionem *Rei*.

Declaratur : Definitio *Nominis* est , quæ *explicat significationem* , vel *originem nominis*

nis , ut : *Philosophia est amor sapientie , Dux est , qui ducit.*

Definitio Rei est , quæ explicat naturam rei , ut : *Homo est animal rationale.*

2do. Definitio rei dividitur in *Essentiali- 10 lem & Descriptivam.*

Definitio essentialis est , quæ explicat naturam rei per prædicata essentialia , hæc prædicata si fuerint physica , & realiter inter se distincta , dicitur definitio essentialis physica , ut : *Homo est constans corpore & animâ rationali* ; si verò fuerint prædicata metaphysica , vel ratione tantùm distincta : qualia sunt genus & differentia , dicitur definitio essentialis metaphysica vel logica , ut : *Animal est vivens sensitivum.*

Definitio descriptiva est , quæ explicat naturam rei per proprietates , ut : *Homo est animal risibile* , & hæc vocatur definitio propriè descriptiva , ut distinguatur à definitione accidentali , quæ etiam dicitur impropriè descriptiva , & fit per accidentia communia , quæ simul & collectivè sumpta soli definito conveniunt , quamvis divisim sumpta alteri à definito convenire possit , talis est illa Platonis , quâ definebat hominem : *Homo est animal pulchrum , implume , bipes , habens caput erectum.*

Additur definitio causalis , quæ naturam

rei declarat per causas, vel intrinsecas, materialem & formalem, & tunc est definitio causalis *intrinseca*, quæ eadem est cum definitione essentiali physicâ; per causas extrinsecas, efficientem & finalem, & tunc est definitio causalis *extrinseca*, quæ pertinet ad definitionem *latè* descriptivam. Ex his

- ii Colliges. Quomodo respondeas interrogatus de definito, v. g. homine, si quærat, *quid est homo?* R. per definitionem essentialem: est *animal rationale*. *Qualis est?* R. per descriptivam: est *animal risibile*. *A quo est?* R. per causam efficientem: à Deo. *Ex quo est?* R. per causam materialem, *ex corpore*. *Per quid est?* R. per causam formalem, *per animam rationalem*. *Ad vel propter quid?* R. per causam finalem, *ad eternam beatitudinem obtinendam*.

Dubitabis. An illa definitio hominis: *Homo est animal constans corpore & animâ rationali, creatum à Deo ad eternam beatitudinem*, sit definitio essentialis, an accidentalis?

- ii R. Imò. Quòd illa definitio non sit una, sed *duplex*, quoad hæc: *animal constans corpore & animâ rationali*, est essentialis, quoad illud verò: *creatum à Deo ad eternam beatitudinem*, est accidentalis.

R. 2dò.

R. 2dò. Absolutè posse dici accidentalem. Ratio est, quia sicut *bonum est ex integra causa*, sic *malum est ex quocunque defectu*, sicut ergo ad hoc, ut tota definitio esset simpliciter essentialis, deberent omnes ejus partes esse essentialis, sicut simpliciter sit accidentalis, sufficit, quòd una ejus pars, quæ traditur per causam efficientem & finalem, sit accidentalis.

Quæres imò. Quot sint Regulæ bonæ 13 definitionis ?

R. Principaliter tres. Regula prima est : Definitio debet constare genere & differentiâ, genus est prædicatum, per quod res definita convenit cum aliis, differentia est prædicatum, per quod res definita differt ab aliis, (*V. dicta in Prænot. gener.*) ubi

Advertendum imò. Quòd ad definitionem non requiratur, ut habeat strictum genus, & strictam differentiam, sed sæpè sufficit poni aliquid loco generis & differentia.

2dò, Ad hoc, ut definitio bona sit, debet necessariò constare genere sive proximo, sive remoto, & differentiâ ultimâ, ut verò sit omninò perfecta, requiritur, ut constet genere proximo. Genus proximum est, per quod res definita convenit tantùm cum paucis à se distinctis, ut : Homo per animal

convenit cum solo bruto. *Differentia ultima* est, per quam res definita differt ab *omnibus* aliis, ut homo per *rationale* differt à brutis, arboribus, lapidibus, &c. Unde constat, definitiones illas, quæ constant genere remoto, non semper esse rejiciendas, ut patet in definitione definitionis, in quâ pro genere non ponitur genus proximum, quod est modus sciendi, sed genus remotum, quod est oratio, quæ particula *satis clara* est ad explicandam naturam definitionis.

- 16 Regula 2da est: *Definitio debet esse convertibilis cum suo definito*, ita ut ex definitione benè inferatur definitum, & definitio ex definito, ut: *Est animal rationale, ergo est homo, & econtrà, est homo, ergo est animal rationale.* Hæc autem Regula intelligenda est

Primò de definito *adequato & proximo*, non verò de inadæquato & remoto, dum enim definitur homo, quòd sit *animal rationale*, definitum proximum est *homo*, definitum remotum est *Petrus*, & alia individua habentia naturam humanam, quamvis autem bene dicatur: *est Petrus, ergo est animal rationale*, non tamen sequitur: *est animal rationale, ergo est Petrus.*

2do. De definitione *objectivè* spectatâ, non verò de formali, quæ est actus intellectus,

Actus, explicans naturam definiti, cum enim actus attingens objectum non sit ipsum objectum, hinc etiam cum objecto converti non potest. V. G. Actus intellectus definiens hominem *animal rationale*, non potest prædicari de homine, dicendo: *Homo est actus intellectus*, &c.

3tio. Quoad prædicata primò intentionalia, quia definitio & definitum in prædicatis secundò intentionalibus non habent mutuam communicabilitatem, sic *animal rationale est modus sciendi*, non tamen sequitur, ergo *homo est modus sciendi*.

Regula 3tia est: *Definitio debet esse clarior suo definito*. Obscurum enim per æquè obscurum explicari non potest.

Porrò non requiritur, ut definitio quoad omnes partes sit clarior definito, unde licet non minùs obscurum sit, quid sit propositio, quàm terminus, bona tamen est definitio termini, quòd sit *vox significativa ad placitum*, ex qua simplex per se conficitur propositio, quia saltem aliquæ particulæ sunt clariores re definità, scilicet termino, & clarè explicant ordinem termini ad propositionem.

Ex his regulis deducuntur aliæ.

Definitum non debet ingredi definitionem.

Definitio

non debet esse superflua, nec diminuta.
 debet convenire omnibus sub definitio contentis.
 non debet convenire alteri à definito.

19 Dubitabis. An bona sit definitio Circularis?

R. Definitio *Circularis* (quâ duo definiuntur per se mutuò) bona est in *relativis*, non verò in *absolutis*. Ratio est, quia *relativa* dicunt ordinem ad aliud, qui ordo cum in definitione exprimi debeat, hinc etiam in *obliquo* debet poni id, ad quod definitum relativum refertur, sic Pater dicit ordinem ad Filium, ideòque Pater definitur, *qui genuit Filium*; similiter Filius dicit ordinem ad Patrem, & definitur, *qui genitus est à Patre*; absoluta autem non dicunt ordinem ad aliud, proinde unum absolutum per aliud mutuò definiri non debet.

20 Quæres 2dò quæ sint conditiones requisitæ ad definitum?

R. Ad hoc ut aliquid strictè definiatur; Requiritur primò, ut sit *unum per se* & non per accidens, Ratio est, quia una definitio debet explicare unam essentiam, quod autem est unum per accidens, non habet unam essentiam, sed plures, consequenter unicâ & pro-

propriè tali definitione explicari non potest.

Requiritur 2dò, ut sit *universale*, non *singulari*, quia singularia non habent proprium genus, nec propriam differentiam, si enim definias Petrum: est *hoc animal*, & *hoc rationale*, ly *hoc animal* non est genus, quia per *hoc animal* non convenit cum bruto, sed per *animal* in communi, neque *hoc rationale* est differentia ultima, quia per illud Petrus non differt à bruto, sed per *rationale* in communi.

Adverte tamen, quod singularia exercitè sumpta propriè definiti non possunt, bene tamen singularia signatè sumpta vel singularitas.

Requiritur 3tiò, ut sit *resolubile in plures conceptus*, ita ut in re definitâ concipi possunt duo prædicata, quorum unum est genus, & alterum differentia, & hinc Deus propriè definiri non potest, quia Deus est summè simplex, nec involvit genus aut differentiam.

ARTICULUS TERTIUS

De Divisione:

CONCLUSIO I. Divisio est *oratio totum in suas partes distribuens*.

Explicatur, Ly *oratio* ponitur pro genere,

cæteræ particule pro differentiâ, per ly *totum* intelligitur *divisum*, per ly *partes* intelliguntur *membra dividenda*, ly *distribuens* idem est, quod *distribuendo manifestans*.

25 CONCLUSIO II, Divisio primò alia est *Nominis*, alia *Rei*.

Declaratur: divisio *Nominis* est, quâ *vox* aliqua dividitur *in sua significata*, ut *gallus alius est homo*, *alius volucris*.

Divisio *Rei* est, quâ *res significata* per *vo-*cem dividitur *in suas partes*, ut *animal aliud est rationale*, *aliud irrationale*.

26 2do, Divisio *Rei* alia est *Actualis*, alia *Potentialis*, alia *Accidentalis*.

Declaratur. Divisio *actualis* est, quâ *totum actuale* dividitur *in partes*, quas *actu & in se* continet, ut: *hominis alia pars est corpus*, *alia est anima rationalis*.

Divisio *potentialis* (quæ etiam dicitur *universalis*) est, quâ *totum potentiale* dividitur *in partes*, quas *sub se & in potentiâ* continet, ut: *animal aliud est homo*, *aliud brutum*.

Divisio *accidentalis* est, quâ *totum* dividitur *in partes accidentales*, ut: *volucrum alia est alba*, *alia nigra*.

27 3tio. Divisio *actualis* triplex est, 1. *Physica*, quâ *totum actuale* dividitur *in partes phisicas*, ut: *hominis alia pars est corpus*, *alia est anima rationalis*. 2. *Metaphysica*, quâ *totum* *actua-*

actuale dividitur in partes metaphysicas, ut
hominis alia pars est animal, alia rationale. 3.
Integralis, quâ totum actuale dividitur in
 partes integrales, ut: *hominis alia pars est* 28
caput, alia manus, &c.

4to. Divisio potentialis duplex est, alia est
Univoci in sua univocata, quando scilicet
 divisum equaliter & essentialiter reperitur in
 membris dividendis, & hæc vel est gene-
 ris in species, ut: *animalium aliud est homo,*
aliud brutum, vel generis in differentias, ut:
animalium aliud est rationale, aliud irratio-
nale.

Alia divisio potentialis est *analogi in sua*
analogata, quando scilicet divisum principa-
 liter est in uno dividente, & minus principa-
 liter in aliis, ut: *sanum aliud est animal, aliud*
color, aliud medicina.

5to. Divisio accidentalis triplex est, Pri- 29
 ma *subjecti in accidentia*, ut: *homo alius est*
doctus, alius indoctus, Secunda *accidentis in*
subjecta, ut: *albedo alia est nivis, alia lactis,*
 Tertia *accidentis in accidentia*, ut, *frigus aliud*
est intensum, aliud remissum.

Quæres. Quot sint Regulæ bonæ divi- 30
 sionis?

Respondeo tres. Regula prima est. *Membra*
dividentia debent esse opposita, id est, distincta
 vel realiter (ut: *homo & brutum*, quæ sunt
 mem-

membra dividenda animalis) vel *ratione* (ut *animal & rationale*, quæ sunt membra dividenda hominis, in quo distinguuntur tantum per intellectum) quia membra dividenda sunt partes divisi, partes autem debent se *formaliter* invicem excludere, licet quandoque *materialiter* una pars alteram includat, sic propositio dividitur in Categoricalam & Hypotheticam, & tamen Categoricala includitur in hypotheticâ.

31 Regula 2da est: *Membra dividenda simul sumpta debent adæquare vel exhaustire totum divisum*, cum enim partes simul sumptæ sint ipsum totum, hinc totum divisum nec debet excedi à partibus, nec debet excedere partes simul sumptas. Defectu hujus conditionis vitiola est hæc divisio; *animalium aliud est bipes, aliud quadrupes*, quia neutrum convenit piscibus, qui tamen sunt animalia.

32 Regula 3tia est, *membra dividenda debent esse pauca*, quia multitudo confusionem & obscuritatem parit.

33 Dices, Dum *homo* dividitur in *animal & rationale*, una pars, sc. *animal* latiùs patet quam divisum; *homo*, ergo falsa est Reg. 2da.

R. D. ant. *animal* ut est *pars Metaphysica* hominis vel membrum dividens latiùs patet
N. ant. *animal* ut est *totum potentiale* C.
ant.